

Stud, bezmoc a dezorganizující regrese v psychoanalýze

Ve svém příspěvku se dotknu tří bodů, které budu ilustrovat klinickou ukázkou.

1) Specifikum každé psychoanalýzy je v tom, že navozuje situaci „odhalování“. Odhalení se váže na afekt studu, kterému máme tendenci se bránit. Obrany proti studu jsou tak trvalou součástí každé analýzy a měli bychom jim věnovat pozornost.

2) Obrany jsou předmětem analýzy, analyzujeme je spolu s nevědomými strachy, které brání si určité myšlenky a přání uvědomit: obrana <— strachy <— traumatizující či vnitřně konfliktní vytěsněná přání a myšlenky.

3) Za určitých okolností obrany a jejich přenosové vyjádření neanalyzujeme, ale využíváme je, abychom analyzandovi umožnili zvládnout dezorganizující a traumatizující regresivní stav. Týká se to zejména použití intelektualizace jako obrany.

Klinická ukázka se bude týkat uznání a využití takové obranné intelektualizace jako východiska z dezorganizujících regresivních propadů a stavů zahanbující bezmoci.

Stud a obrana proti studu jako součást každé analýzy

Nathanson (1987) a Wurmser (1987) apelují na to, abychom v každé analýze brali ohled na afekt studu. Ten se nutně neprojeví přímo, ale zachytíme jej v podobě obran. Obrana je tím, co před prožitkem zahanbení chrání. Nathanson (1987, s. 64-65) připomíná, že afekt studu je spjat se situací odhalení. Psychoanalýza zkoumáním psychické reality takové situací odhalení vystavuje, tudíž nevyhnutelně probouzí stud a spolu s ním nutnost se mu bránit. Obrany

před studem jsou tak znovu a znovu se obnovující součástí každého analytického procesu a je jim proto nutné věnovat pečlivou pozornost. Teprve jejich analýzou se můžeme přiblížit k bolestným skutečnostem, které tvoří jádro utrpení, k jehož léčení hledá každá jedna analýza cestu.

Řekl bych, že to na analytika klade dvojí nárok. Nestát se součástí obranného systému analyzanda, který ho chrání před niternými skutečnostmi, za které se stydí, které nicméně jsou ve své nepoznanosti zdrojem jeho utrpení. Být na druhé straně při analýze obran trpělivý a taktní, protože jsou mnohdy poslední výspou, která chrání před nesnesitelnou psychickou bolestí a studem. To znamená, že nemůžeme obrany vzít za své a před vším nepříjemným analyzanda chránit, ani s nimi analyzanda (netaktně) silově konfrontovat ve snaze je prolomit, ani je obcházet a (netrpělivě) z pozice „vědění“ analyzandovi sdělovat, jakým vnitřně konfliktním a zavrhaným myšlenkám a přáním se brání.

Co platí pro analyzanda ohledně obran proti studu, platí stejně tak pro analytika, proto je nezbytná jeho kontinuální sebeanalýza. Během analytického procesu je analytik vystavován tomu, že znovuožívají jeho vnitřní konfliktní či traumatické a zahanbující skutečnosti, kterým má tendenci se bránit a tím blokovat rozsah svého emočního vyladění a porozumění analyzandovi. Navíc platí, že setkání s studem druhého člověka v nás samotných probouzí pocity nepatřičnosti nebo dokonce trapnosti, kterým se budeme mít tendenci vyhnout, bránit se jim. Wurmser (1987) říká, že analytik pociťuje stud, když vidí příliš mnoho, když pronikne příliš hluboko ke skrývanému. Vzbuzená „protipřenosová“ obrana mívá různou podobu: můžeme popírat části analyzandovy reality, nesledovat stopy jeho trýzně zpět k původnímu poranění, interpretovat způsobem, který je v jádru agresivní, označit analyzanda nějakou pejorativní diagnostickou kategorií a tím si od jeho vnitřního světa držet odstup, nebo se tak vylekat toho, co odhalíme, když bychom začali analyzovat stud a obrany proti němu, že se začneme motat ve vlastních obavách z další explorační a v odkrývání dalších obranných nevědomých vrstev raději ustaneme.

Analýza obran a obranná intelektualizace jako východisko z dezorganizující regrese

Různé psychoanalytické přístupy a školy vychází z odlišných předpokladů ohledně toho, jak funguje a je strukturovaná lidská mysl. Z toho vyplývá odlišné chápání samotné psychoanalytické situace a různost představ o cílech a postupech psychoanalýzy. Mohli bychom se tudíž ptát, jak na základě toho či onoho modelu mysli analytici přistupují k obranám. Nebudu rozebírat jednotlivé modely, ale na příkladu dvou nejznámějších ve stručnosti naznačím, jak se analytikův model mysli (ať explicitní nebo implicitní) prolíná s vlastní klinickou prací s obranami.

V topografickém modelu (Freud, 1895, 1900) jde o přímé odkrývání a zvědomování vytěsňovaných fantazií a přání. Děje se tak v atmosféře analytické shovívavosti a nehodnocení, která zaštiťovaná autoritou lékaře napomáhá mírnit strachy z obávaných či zahanbujících psychických obsahů, které mají infantilně libidinální, agresivní a traumatizující povahu. Obrany a strachy jsou tak obcházeny nebo překonávány, nikoliv analyzovány.

Pokud vyjdeme ze strukturálního modelu (Freud 1923, 1926), budeme se zaměřovat nikoliv primárně na nevědomé a ohrožující obsahy a na jejich zvědomování, ale pozornost budeme obracet k nevědomým obranám a strachům, které brání si určité myšlenky a přání uvědomit. Analytik ukazuje analyzandovi, že se brání, jak se brání a proč se brání, nikoliv primárně čemu se brání. Příkladem může být následující interpretace (cit dle Busch 2014, s. 94):

„Říkám si, jestli jste si všiml, že hned poté, co jste mi řekl, jak jste se nově dokázal prosadit vůči partnerce, jako by se něco stalo. Začal jste najednou chování vaší ženy ospravedlňovat. Vypadalo to, jako kdyby vám to, že mi povídáte o svém prosazení si svého vůči ní, začalo být něčím nepříjemné.“

Analytik v uvedené ukázce v přenosu pojmenovává moment, kdy po sdělení analyzanda, co se událo mezi ním a ženou, pro

něho začalo být nepříjemné ukazovat svou zlost před analytikem. Čeho se tato zlost týká nevíme. Bude záležet na tom, jak bude analyzand dál pokračovat.

Existuje ještě jiné naložení s obranami, než jakým je jejich analýza. Wurmser (2000, s. 57) navrhuje, zejména u analyzandů v hlubokých regresivních stavech nebo vážněji psychicky narušených, zdržet se přenosových interpretací a využít namísto toho obrannou intelektualizaci. Vhodné je to zejména v těch chvílích, kdy hrozí zaplavení afekty a selhání jejich regulace, případně když převládne bludné vnímání. To umožní udržet od takové afektivní záplavy odstup a zmírnit neúnosnou intenzitu přenosového prožívání a oslabit enormní tlak, který směřuje k jednání namísto k myšlení.

[...]

Klinická ukázka

[Následovat bude výňatek z analýzy]

Odkazy

- Busch, F. (2014). *Creating a Psychoanalytic Mind A psychoanalytic method and theory*. Routledge.
- Freud, S. (1895). *Studie o hysterii*.
- Freud, S. (1900). *Výklad snů*.
- Freud, S. (1923). *Já a Ono*.
- Freud, S. (1926). *Inhibice, symptom, úzkost*.
- Nathanson, D.L. (Ed.) (1987). *The Many Faces of Shame*. The Guilford Press.
- Wurmser, L. (1987). Shame: The Veiled Companion of Narcissism. In Nathanson, D.L. (Ed.). *The Many Faces of Shame*. The Guilford Press.
- Wurmser, L. (2000). *The Power of the Inner Judge. Psychodynamic Treatment of Severe Neurosis*. Jason Aronson Inc.

Draft, verze 2 / 7.4.2021